

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ออกแบบโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบบแผนการวิจัย (Research design) ที่เลือกใช้คือ โมเดลการออกแบบการวิจัยเชิงอธิบาย (Explanatory Design) โดยมีหน่วยวิเคราะห์ (Unit of analysis) คือ นักศึกษาปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาที่มาจากสังกัดต่างๆ ในประเทศไทย ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

การวิจัยเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรที่ส่งผลต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษาปริญญาตรี การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field study) เพื่อศึกษาแนวทางการปลูกฝังแนวคิดเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และกรอบความคิด (Mindset) เรื่อง “ความรู้คู่คุณธรรม” ให้กับนักศึกษาปริญญาตรี

ตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย จำนวน 400 คน การกำหนดขนาดตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างตามกฎแห่งความชัดเจนตามข้อเสนอของ Schumacker & Lomax (1996) Hair, Anderson, Tatham & Black (1998) และ นงลักษณ์ วิรัชชัย (2542) คือ ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 10 - 20 คนต่อ 1 ตัวแปรสังเกตได้ การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยมีตัวแปรสังเกตได้ในโมเดลจำนวน 6 ตัวแปร ขนาดตัวอย่างที่มีความเหมาะสมและเพียงพอจึงควรมีอย่างน้อย $10 \times 6 = 60$ ถึง $20 \times 6 = 120$ ซึ่งเป็นจำนวนของขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) อย่างไรก็ตาม เพื่อป้องกันข้อมูลสูญหาย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากตัวอย่างเพิ่มอีกร้อยละ 15 (หรือ 60 คน) รวมตัวอย่างที่แจกแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 460 คน อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างที่เก็บได้จริงจำนวน 390 คน คิดเป็นร้อยละ 84.78

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (Key informant) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ มีจำนวน 6 คน ประกอบด้วย (1) ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารระดับคณะ จำนวน 1 คน และ นักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 2 คน (2) ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน

การวิจัยเรื่องนี้ใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูล 1 ปี 3 เดือน โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ (QUAN) เพื่อศึกษาระดับของการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต และการวิเคราะห์เส้นทางเพื่อศึกษาตัวแปรเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี และระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (qual) เพื่อกำหนดแนวทางการปลูกฝังแนวคิดเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและกรอบความคิดเรื่อง “ความรู้คู่คุณธรรม” ให้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 ฉบับ ได้แก่ (1) แบบสอบถาม (Questionnaire) (2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview form) และ (3) แบบบันทึกภาคสนาม (Field note) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย (1) สถิติเชิงบรรยาย และ (2) สถิติเชิงสรุปอ้างอิง (Inferential statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation) และการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการศึกษา (Theme analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. นักศึกษาระดับปริญญาตรีมีการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (LIVING) อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับ (1) ความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (INTENTION) (2) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (NORM) และ (3) การรับรู้ผลของพฤติกรรม (PERCEPTION) ส่วนตัวแปรที่มีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด คือ เจตคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (ATTITUDE) ส่วนตัวแปรที่มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง คือ ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (KNOWLEDGE) และเมื่อพิจารณาตามสังกัดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีในทุกสังกัด ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเอกชน และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มีการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (LIVING) อยู่ในระดับมากทุกสังกัด

2. ผลการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต พบว่า

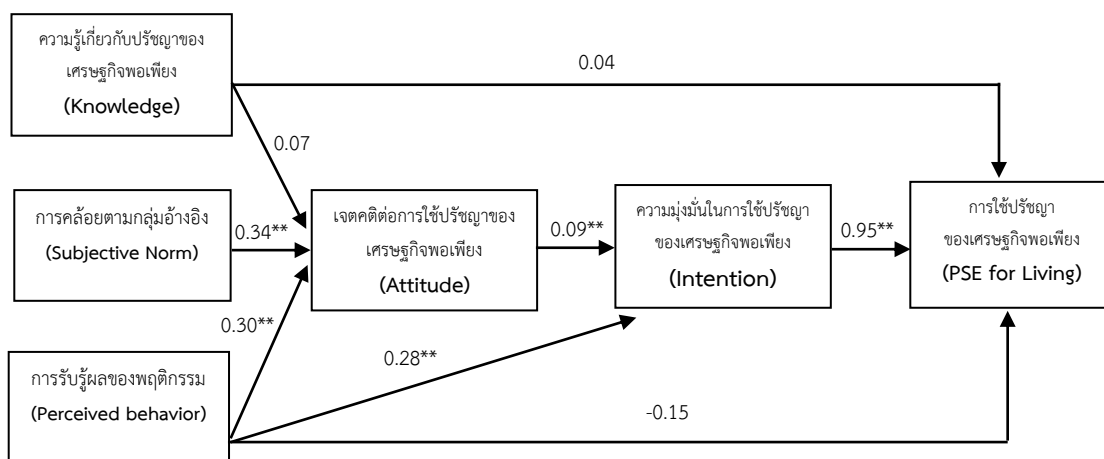
(1) ความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (INTENTION) มีอิทธิพลทางตรงต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (LIVING) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (Effect coefficient) เท่ากับ 0.95

(2) เจตคติต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (ATTITUDE) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (LIVING) โดยผ่านตัวแปรความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (INTENTION) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.08

(3) การรับรู้ผลของพฤติกรรม (PERCEPTION) มีอิทธิพลทางตรงต่อความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (INTENTION) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.28 และมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตคติต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (ATTITUDE) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.30 นอกจากนี้พบว่า การรับรู้ผลของพฤติกรรมมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (LIVING) โดยส่งผ่านตัวแปรความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (INTENTION) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.29

(4) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (NORM) มีอิทธิพลทางตรงต่อเจตคติต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (ATTITUDE) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.34 และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (LIVING) โดยส่งผ่านตัวแปรเจตคติต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (ATTITUDE) และตัวแปรความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (INTENTION)

(5) ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (KNOWLEDGE) ไม่มีอิทธิพลต่อเจตคติต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (ATTITUDE) และการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต (LIVING)

ภาพประกอบที่ 21 โมเดลการวิเคราะห์เส้นทางและค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรเชิงสาเหตุ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทำให้ได้แนวทางการปลูกฝังกรอบความคิดเรื่อง “ความรู้คู่คุณธรรม” จำนวน 5 ขั้นตอน ดังนี้

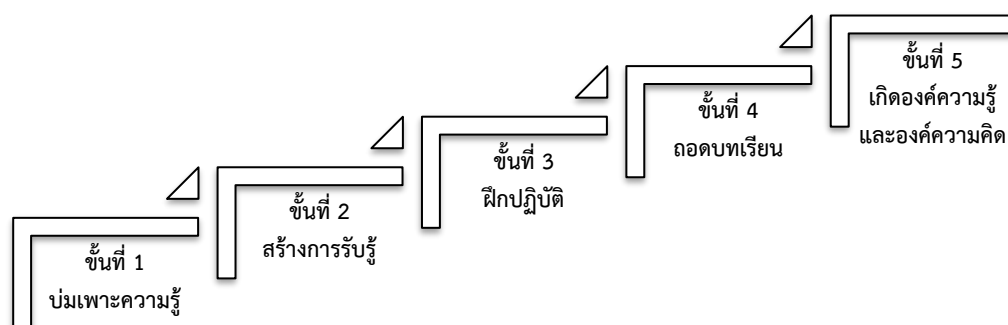
ขั้นตอนที่ 1 อบรมบ่มเพาะให้นักศึกษาปริญญาตรีมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยอาศัยเทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ในขั้นตอนนี้ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบ่มเพาะนักศึกษา ได้แก่ (1) อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา หรือ (2) ผู้ที่ทำงานใกล้ชิดกับในหลวงรัชกาลที่ 9 ยกตัวอย่างเช่น ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล ดร.ปราโมทย์ ไม้กลัด เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 สร้างการรับรู้ ข้อดีหรือประโยชน์ของการนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปใช้ โดยการเสริมแรงจากพ่อแม่/ผู้ปกครอง อาจารย์ และเพื่อน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้ให้กับนักศึกษามี 2 กลุ่มที่ต้องทำงานร่วมมือกัน ได้แก่ (1) อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา และ (2) พ่อแม่/ผู้ปกครอง อาจารย์ และเพื่อน

ขั้นตอนที่ 3 ฝึกปฏิบัติ ให้นักศึกษาลงมือทำหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในขั้นตอนนี้ ได้แก่ (1) อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา และ (2) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการพระราชดำริต่างๆ เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรอำเภอ เกษตรกร ฯลฯ ทั้งนี้การดำเนินการอาจใช้วิธีบูรณาการอยู่ในรูปแบบของการเรียนการสอนในรายวิชาศึกษาทั่วไป เช่น วิชาศาสตร์พระราชากับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ มรภ. เพชรบุรี ดำเนินการ เป็นต้น และต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ และพื้นที่ในการฝึก อาจจะเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนท้องถิ่นก็ได้

ขั้นตอนที่ 4 ถอดบทเรียน จากการเรียนรู้ในห้องเรียน และนอกห้องเรียน และเผยแพร่องค์ความรู้ และองค์ความคิด ที่ได้รับผ่านสื่อต่างๆ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในขั้นตอนนี้ ได้แก่ (1) อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชา และ (2) นักศึกษาปริญญาตรีที่ร่วมโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 เกิดองค์ความรู้และองค์ความคิด (ความรู้คู่คุณธรรม) ในการดำเนินชีวิต อันเนื่องมาจากการเรียนรู้และฝึกฝนการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในขั้นตอนนี้ คือ นักศึกษาปริญญาตรีที่ร่วมโครงการ

ภาพประกอบที่ 22 กระบวนการแบบขั้นบันไดของการปลูกฝังกรอบความคิด เรื่อง ความรู้คู่คุณธรรม

จากภาพที่ 22 แนวทางการปลูกฝังกรอบความคิดเรื่อง “ความรู้คู่คุณธรรม” มีลักษณะเป็นกระบวนการ จำนวน 5 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่บ่มเพาะ รับรู้ ฝึกฝน ถอดบทเรียน และเกิดองค์ความรู้และองค์ความคิด ตามลำดับ การปลูกฝังกรอบความคิด เรื่อง ความรู้คู่คุณธรรม จำเป็นที่จะต้องทำไปตามลำดับขั้นตอน ไม่สามารถข้ามขั้นได้ (Milestones) โดยผ่านการเรียนรู้เนื้อหา (Content) และวิธีการ (Method) ของการทำกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างๆ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตมีคะแนนอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ผลของพฤติกรรม ส่วนตัวแปรที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ เจตคติของนักศึกษาปริญญาตรีต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต แต่ที่น่าสนใจก็คือ ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาปริญญาตรี พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวทำให้ทราบว่า นักศึกษาปริญญาตรียังคงมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่แน่นอนพอ น่าที่จะต้องมีการเรียนรู้และบ่มเพาะให้มากยิ่งขึ้นในขณะที่กำลังศึกษา เพราะหากจบออกไปทำงานแล้ว ความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีผลอย่างมากต่อรายได้ของครอบครัว (Wanasilp & Tangvitoontham, 2015)

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ได้ชี้ให้เห็นว่าการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษาปริญญาตรีในทุกสังกัดอยู่ในระดับมาก ไม่มีความแตกต่างระหว่างสังกัด ทำให้สะท้อนได้ว่าการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างสังกัดของนักศึกษา หากแต่อาจจะแตกต่างกันได้ตามคุณลักษณะของบุคคล เช่น ชัยปี เป็นต้น (ทักษิณา เครือหงส์ ธัญจิรา บุญพิชญาภา และรุจิรา คงนุ้ย, 2558) การปลูกฝังแนวคิดเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องทำให้ชั้นปีที่ 1 เพื่อจะได้มีเวลาบ่มเพาะที่นานขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม (2558) ที่ทำวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนปทุมมอโสภ โดยพบว่าคุณลักษณะของบุคคลมีผลทำให้ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน บุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนปทุมมอโสภ ที่มีเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ ในชุมชน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และประสบการณ์เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

2. โมเดลการวิเคราะห์เส้นทางที่ระบุค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (Effect coefficient) ของตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต พบว่า ตัวแปรที่มีค่าอิทธิพลสูง ได้แก่ ความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต มีอิทธิพลทางตรงต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.95 การรับรู้ผลของพฤติกรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.28 และมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตคติต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.30 นอกจากนี้ การรับรู้ผลของพฤติกรรมมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตโดยส่งผ่านตัวแปรความมุ่งมั่นในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.29 สุดท้ายการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตคติต่อการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.34

จากผลการวิเคราะห์เส้นทางในการวิจัยเรื่องนี้ พบว่าได้ผลแบบเดียวกันกับงานวิจัยของ บุษกร คำโฮม และศุภกัญญา จันทรุกขา (2558) ที่ได้พัฒนาแบบจำลองการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กล่าวคือ ตัวแปรความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไม่มีอิทธิพลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่มีส่วนที่คล้ายกันและน่าจะสนับสนุนแนวทางการปลูกฝังกรอบความคิด เรื่อง ความรู้คู่คุณธรรม ได้ก็คือ ผลการวิจัยของ บุษกร คำโฮม และศุภกัญญา จันทรุกขา ค้นพบว่า กิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยค่าขนาดอิทธิพล 0.39

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลค้นพบว่า ตัวแปรการรับรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความมุ่งมั่นอันจะส่งผลต่อนักศึกษาแสดงพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม (2558) ที่พบว่า การรับรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวมีส่วนที่สอดคล้องและขัดแย้งกับงานวิจัยของ วิสาชา ภูจินดา และวิวัฒน์ แก้วดวงเล็ก (2558) ที่ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และค้นพบว่า พบว่า ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเห็นได้ว่างานวิจัยเรื่องนี้ให้ความสำคัญกับตัวแปรความรู้และการรับรู้

จากผลการวิจัยของ ศศิเพ็ญ พวงสายใจ วัชรวิทย์ พฤทธิกานนท์ พรทิพย์ เขียรธีรวิทย์ สุขุม พันธุ์ณรงค์ และพิมลพรรณ บุญยะเสนา (2554) ที่ทำเรื่อง การประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่างๆ ของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในภาคเกษตรมีความเข้าใจในระดับปานกลาง แต่มีความเข้าใจผิดในหลักการอยู่หลายเรื่อง อาทิเช่น คิดว่าเป็นปรัชญาที่ใช้กับคนยากจน เป็นเรื่อง เกี่ยวกับเศรษฐกิจเท่านั้น มิได้รวมด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้นั้น มีความสัมพันธ์ระดับความรู้ ความเข้าใจในหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ที่มีความเข้าใจมากจะนำมาประยุกต์ใช้มาก ส่วนผู้ที่เข้าใจน้อยก็จะนำมาใช้น้อย ผลงานวิจัยของศศิเพ็ญ พวงสายใจ วัชรวิทย์ พฤทธิกานนท์ พรทิพย์ เขียรธีรวิทย์ สุขุม พันธุ์ณรงค์ และพิมลพรรณ บุญยะเสนา (2554) จะคล้ายกับของ ชูชัย พิทักษ์เมืองแมน (2553) ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครต่อการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต และพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของนักศึกษาต่อการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยเรื่องนี้ที่ทำในกลุ่มนักศึกษาปริญญาตรี

3. แนวทางการปลูกฝังกรอบความคิด เรื่อง “ความรู้คู่คุณธรรม” มีลักษณะเป็นกระบวนการแบบขั้นบันได 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 อบรมบ่มเพาะให้นักศึกษาปริญญาตรีมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ขั้นตอนที่ 2 สร้างการรับรู้ข้อดีหรือประโยชน์ของการนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปใช้โดยการเสริมแรงจากพ่อแม่/ผู้ปกครอง อาจารย์ และเพื่อน ขั้นตอนที่ 3 ฝึกปฏิบัติ ให้นักศึกษาลงมือทำหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนที่ 4 ถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ในห้องเรียน และนอกห้องเรียน และเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ และขั้นตอนที่ 5 เกิดองค์ความรู้และองค์ความคิด (ความรู้คู่คุณธรรม) ในการดำเนินชีวิตอันเนื่องมาจากการเรียนรู้และฝึกฝน

กระบวนการดังกล่าวคล้ายกับงานวิจัยของ ประทีป พีชทองกลาง และญาติาวินมินทร์ พีชทองกลาง (2559) แต่แค่ทำในบริบทวัยรุ่นและสอนโดยใช้หลักพุทธธรรมประกอบ แต่ผลการเรียนรู้ที่ได้ก็จะคล้ายกัน ขั้นตอนในการวิจัยเรื่องนี้มี 4 ขั้น คือ สนุก สติ สำนึก สาระ และผลการจัดการเรียนรู้พบว่า พฤติกรรมการบริโภคด้วยสติปัญญาของวัยรุ่นทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง การดู การอยู่ (ใช้ชีวิต) และการกิน เพิ่มขึ้นทุกด้าน กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ใช้สามารถสร้างความสนุก ปลูกศรัทธา พัฒนาสติ ส่งเสริมจิตสำนึกของนักศึกษาจนสามารถนำไปใช้เป็นวิถีชีวิต และพัฒนาวิถีคิดของตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการที่ค้นพบจะแตกต่างไปจากงานวิจัยของ ผจงสุข เนียมประดิษฐ์ และคณะ (2558) เพราะเน้นในเรื่องการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และงานวิจัยของ ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม (2558) ที่ทำวิจัยในชุมชนปทุมมอโสภ และค้นพบว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนปทุมมอโสภ คือ การตั้งใจฝึกฝนตนเอง เรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย พอเพียง มีศีลมีธรรมเป็นหลักเป็นที่พึ่งพิงตนเอง ขวนขวาย เอาภาระรับผิดชอบในกิจการต่างๆ ของชุมชน และมีชีวิตอยู่อย่างผู้ให้และผู้เสียสละ

จากผลการวิจัยที่ทบทวนมาจะพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องอาศัยการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยส่งเสริม ผลงานวิจัยเรื่องนี้ที่มีการนำนักศึกษาไปฝึกปฏิบัติหรือลงมือทำด้วยตนเองในโครงการตามแนวพระราชดำริที่ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน จะทำให้นักศึกษาเกิดผลการเรียนรู้ได้รวดเร็ว เช่นเดียวกับงานวิจัยเรื่องอื่นๆ ที่ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ (Treatment) ในการทดลองและได้ผล ยกตัวอย่างเช่น สุคาพร วงศ์จันทน์ และนิออน พิณประดิษฐ์ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของแม่บ้านในเขตเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ก็ค้นพบว่า ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของแม่บ้านหลังเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นจากเดิม ส่วนการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าแม่บ้านสามารถจัดทำแผนการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ และนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันอุดมศึกษา ควรเริ่มจากการบ่มเพาะให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักการและเงื่อนไขของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหลักการสำคัญ 3 ประการได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขของการใช้มี 2 เรื่อง คือ ความรู้และคุณธรรม

1.2 แนวทางการปลูกฝังกรอบความคิด เรื่อง ความรู้คู่คุณธรรม ที่มีอยู่ 4 ขั้นตอนแบบขั้นบันได ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 บ่มบ่มเพาะ ขั้นตอนที่ 2 สร้างการรับรู้ ขั้นตอนที่ 3 ฝึกปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 4 ถอดบทเรียน และขั้นตอนที่ 5 เกิดองค์ความรู้และองค์ความคิด (ความรู้คู่คุณธรรม) สามารถนำไปปรับใช้กับนักศึกษาปริญญาตรีได้ทันที แต่ขณะเดียวกันก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในระดับอื่นๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือระดับบัณฑิตศึกษา

1.3 กรอบความคิด เรื่อง ความรู้คู่คุณธรรม เป็นกรอบความคิดเติบโต (Growth mindset) ที่คนไทยทุกคน ไม่ใช่แค่ นักศึกษาปริญญาตรีควรจะต้องมี หากไม่สามารถปลูกฝังผ่านกระบวนการของการศึกษาเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษา ก็อาจจะนำหลักการไปปรับใช้ได้ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองเกี่ยวกับหลักการและเงื่อนไขของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านสื่อต่างๆ การอ่านเรื่องราวของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การลงพื้นที่ไปเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยในหัวข้อเกี่ยวกับการพัฒนากรอบความคิด เรื่อง ความรู้คู่คุณธรรม โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี ปรัชญา หรือหลักการอื่นๆ ที่ไม่ใช่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งอาจจะมีแนวทางอื่นๆ ที่สามารถทำได้ แต่ไม่ได้นำมาทดลองใช้ และอาจจะแตกต่างกันในแต่ละบริบททั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยในระยะยาว (Longitudinal study) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมต่างๆ ที่ดำเนินชีวิตด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในมิติต่างๆ เกี่ยวกับตัวแปรความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเจตคติต่อพฤติกรรมการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีความไม่สอดคล้องกันระหว่างผลงานวิจัยหลายชิ้นที่ค้นพบว่าตัวแปรความรู้และเจตคติมีทั้งที่มีอิทธิพลและไม่มีอิทธิพลต่อการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้